

Anna Siippainen

yliopistonlehtori

Tampereen yliopisto

anna.siippainen@tuni.fi

Laadukas varhaiskasvatus vuorohoidossa

Työelämän moninaistumisen myötä yhä useampi lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen epäsäännöllisesti tai epätyypillisinä aikoina. Vuorohoidon tulee mukaila valtakunnallisen tason periaatteita ja tavoitteita muiden varhaiskasvatuksen muotojen tapaan. Samat tavoitteet raamittavat siis varhaiskasvatusta, vaikka lapset osallistuisivat siihen epäsäännöllisesti tai epätyypillisinä aikoina – myös silloin, jos lapset käyvät päiväkodissa vain esimerkiksi nukkumassa tai satunnaisia päiviä arkisin tai viikonloppuisin. Vuorohoidon tehtävä, toimintatavat ja sisällöt herättävät ymmärrettävästi monenlaisia kysymyksiä. Olen tarkastellut väitöskirjassani lasten ja aikuisten välisiä suhteita vuoropäiväkodissa. Tutkimuksen aineisto on tuotettu havainnoimalla ja haastatteleamalla yhden vuoropäiväkotiryhmän aikuisia ja lapsia. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa vuorohoidon arjesta ja siellä syntyvistä lasten ja aikuisten välisistä suhteista. Tässä kirjoituksessani pohdin väitöskirjani pohjalta (Siippainen 2018; myös Siippainen 2019), miten varhaiskasvatussuunnitelman mukainen toiminta voi toteutua vuorohoidossa siten, että vuorohoidon ominaislaatuisuus tulee huomioiduksi.

Väitöskirjatutkimuksessani erotin toisistaan neljä toisistaan poikkeavaa ymmärryksen tapaa, jotka lasten ja aikuisten suhteita ja arjen toimintaa vuoropäiväkodissa jäsensivät. Ajattelutavat nimesin *opetuksesi*, *hyvinvoinniksi*, *kodinomaisuudeksi* ja *samanvertaisuudeksi*. Näistä opetus ja hyvinvointi liittyvät moniin varhaiskasvatuksen virallisiin tavoitteisiin. Päiväkodissa lasten ja aikuisten välistä suhdetta onkin perinteisesti leimannut se, että lapset ovat aikuisten opettamisen ja kasvattamisen kohde. Henkilökunnan tehtävänä on turvata lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja oppimisen edellytykset ja näiden mukaisesti usein myös tutkimuspäiväkodissa toimittiin.

Kodinomaisuus ja samanvertaisuus sen sijaan eivät edusta tavanomaisia varhaiskasvatukseen liitettyjä lasten ja aikuisten välisten suhteiden tapoja. Kodinomaisuutta korostava ajattelutapa perustui lasten ja henkilökunnan väliseen rentouteen ja luottamukseen. Rentoutta haettiin muun muassa välttämällä ohjattua toimintaa ja korvaamalla se arkisilla puuhasteluilla, kuten television katselulla, retkillä ja vapaalla leikillä. Voi ajatella, että varhaiskasvatukselle asetetut viralliset tavoitteet korvattiin ääriaikoina ainakin osin epävirallisemmalla ja rennommalla yhdessäololla, joka voisi mukaila ennemminkin kotona vietettyä aikaa.

Samanvertaisuuden ajattelutapa perustui puolestaan ensinnäkin lapsen itsenäisyyden - esimerkiksi omien mielipiteiden ja toiveiden - korostamiselle. Toisekseen samanvertaisuudessa korostui lasten ja aikuisten välinen kumppanuus. Tunne kumppanuudesta saattoi syntyä esimerkiksi lasten ja aikuisten välisen vitsailun ja huumorin kautta. Näin tutkimuspäiväkodissani syntyi myös sellaisia suhteita, jotka muistuttivat ennemminkin kaverusten välistä toimintaa kuin kasvattajan ja kasvatettavan keskinäistä suhdetta. Sekä kodinomaisuuteen että samanvertaisuuteen liittyi epävirallisia ja näkymättömämpiä tavoitteita, joita ei varhaiskasvatuksen ohjaavissa asiakirjoissa sanallisteta. Ne saattavat silti kuulostaa monen vuoropäiväkodissa työskentelevän korvaan tutulta.

Eläköön vuorohoito - ominaispiirteet vahvuuksiksi

Vuorohoitoon liittyvässä keskustelussa on usein varsin kriittinen tai negatiivinen sävy. Voi kuitenkin sanoa, että tutkimuspäiväkodissani juuri ilta-aikoina esimerkiksi lasten mahdollisuudet neuvotella ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin toteutuivat hyvin. Lisäksi tutkimusryhmän aikuiset toivat esiin, että vuorohoidossa aikaa on enemmän, joten kiireen tunnusta oli helpompi irrottautua. Vuorohoito voikin parhaimmillaan

mahdollistaa sellaisia lasten kuulemisen ja osallisuuden tapoja ja lasten ja aikuisten välisiä suhteita, jotka eivät olisi muutoin varhaiskasvatuksessa ilmenisi.

Varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden tulee toteutua myös vuorohoidossa, mutta esimerkiksi lasten ja henkilökunnan vaihtelevien läsnäolojen vuoksi se ei välttämättä ole aina helppoa. Mahdollisuudet kahden keskisiin kohtaamisiin sekä rauhalliseen, rentoon ja kodinomaiseen puuhasteluun ovat vuorohoidon ominaispiirteitä ja vahvuuksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että esimerkiksi kodinomaisuus voisi syrjäyttää pedagogisen, aikuisen suunnitteleman ja toteuttaman toiminnan. Pahimmillaan piirteet voivat kääntyä itseään vastaan. *Vahvuuksiksi vuorohoidon ominaispiirteet muuttuvat silloin, kun ne liitetään osaksi pedagogisia tavoitteita ja nähdään niiden mahdollisuudet varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen toiminnan toteuttamiselle.* Epäsäännöllisyyden, vaihtelevuuden ja muiden vuorohoidon piirteiden vuoksi varhaiskasvatuksen tavoitteet on rakennettava osaksi arkipäiväistä toimintaa entistä joustavammin. Pedagoginen toiminta ei välttämättä ole aamupäivään sijoittuvaa, ikäryhmätasosta ryhmätoimintaa. Tämä voi tarkoittaa vaikkapa perinteisen päiväjärjestyksen pohtimista uudelleen. Kuten Kaisu Peltoperä Opetushallituksen videomateriaalissa muistuttaa, voi jokapäiväinen pedagogiikka toteutua niin hoivan, opetuksen kuin kasvatuksenkin käytännöissä. Tästä meillä onkin jo olemassa hyviä pedagogisia toimintatapoja ympäri Suomen.

Kehotan meitä kaikkia vuorohoidon parissa työskenteleviä pohtimaan avoimin mielin, kuinka lainsäädännön ja varhaiskasvatussuunnitelman mukainen toiminta toteutuu jokaisen vuorohoidossa olevan lapsen kohdalla, jokaisena varhaiskasvatuspäivänä. Esimerkiksi Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin laatimat varhaiskasvatuksen laatuindikaattorit (Vlasov ym. 2018) toimivat toiminnan kehittämisessä ja arvioinnissa hyvänä tukena myös vuorohoidossa. Peruseriaatteena voi pitää sitä, että toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin periaatteet ovat samat kuin muissa varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa, mutta siten, että vuorohoitoon kiinteästi kuuluvat toimintatavat kuten runsas leikki, lasten toiveiden huomioiminen, kodinomaisuus ja rentous ovat edelleen keskeisellä sijalla.

Paikallisella tasolla on huolehdittava vuorohoidon resurssoinnista. Tämä tarkoittaa sitä, että riittävän henkilöstön lisäksi mahdollistetaan henkilöstön säännöllinen kouluttautuminen sekä *jatkuva* toiminnan suunnittelu ja arviointi. Viime kädessä laatu todentuu lasten ja aikuisten välisissä arkisissa kohtaamisissa. Henkilöstön koulutus on merkittävä varhaiskasvatuksen laatua edistävä tekijä. Onkin syytä kiinnittää huomiota myös vuorohoidon työvuorojärjestelyjen laadintaan.

Laadukas varhaiskasvatus on jokaisen – myös vuorohoidossa olevan – lapsen oikeus. Parhaimmillaan vuorohoito tarjoaa lapsen hyvinvoinnin, oppimisen ja elämän ilon tukemiselle omalaatuisten piirteidensä vuoksi mitä parhaimmat edellytykset. En näe mitään syytä sille, etteikö suomalainen korkeasti koulutettu varhaiskasvatuksen henkilöstö osaisi kääntää vuorohoidon mahdollisuuksia pedagogiseksi vahvuudeksi.

Varhaiskasvatuksen tavoitteet täyttävää, mutta vuorohoidon ominaispiirteet huomioiva pedagogiikka on sekä ohjattua että vapaata yksilö- ja ryhmämuotoista lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäistä toimintaa, jossa on tilaa kodinomaisuudelle ja samanvertaisuudelle.

Tavoitteiden toteutumista voidaan tukea esimerkiksi seuraavin toimenpitein:

- Kasvatuksen, opetuksen ja hoivan tavoitteiden kytkeminen vahvemmin toisiinsa
- Irrottautuminen perinteisestä päivärytmiajattelusta
- Irrottautuminen yksilö- ja ryhmätoimintamuotoisen toiminnan jaottelusta
- Ohjatun toiminnan ja vapaan leikin välisen erottelun purkaminen – ohjattu toiminta ja vapaa leikki eivät ole toisistaan erillisiä, vaan voivat limittyä toisiinsa
- Dokumentoinnin ottamista mukaan keskeiseksi työvälineeksi.

Lähteet

Siippainen, A. (2018). *Sukupuolisuhteet, hallinta ja subjektifikaatio: etnografinen tutkimus lasten ja aikuisten suhteista vuorohoitopäiväkodissa*. Jyväskylä, Finland: Jyväskylän yliopisto. JYU dissertations, 4.

Siippainen, A. (2019). Hallinnasta ja sukupuolisuhteista vuorohoitopäiväkodissa: Tutkimustuloksia pedagogiikan kehittämisen tueksi. *Kasvatus* 50 (1), 73-77.

Vlasov, J., Salminen, J., Repo, L., Karila, K., Kinnunen, S., Mattila, V., Nukarinen, T., Parrila, S. & Sulonen, H. (2018). Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Julkaisut 24:2018.

Vuorohoidosta kiinnostuneille suomalaista tutkimusta vuorohoidosta

Lammi-Taskula, J. & Siippainen, A. (2018). Vanhempien vuorotyö, lasten hyvinvointi ja yhteistyö vanhempien kanssa varhaiskasvatuksessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83 (4), 422-434.

Moilanen, S. (2019). *Managing the "Triple Demand": Lone Mothers' Non-Standard Work Hours and Work Family Reconciliation*. JYU Dissertations 112.

Peltoperä, K., Turja, L., Vehkakoski, T., Poikonen, P-L. & Laakso, M. (2018). Priviledge or tragedy? Educators' accounts of flexibly scheduled early childhood education and care. *Journal of Early Childhood Research* 16 (2), 176–189.

Salonen, E., Laakso M-L & Sevón, E. (2016). Young children in day and night care: negotiating and constructing belonging during daily arrivals. *Early Child Development and Care* 186 (12), 2022–2033.

Sevón, E., Rönkä, A., Räikkönen, E., & Laitinen, N. (2017). Daily rhythms of young children in the 24/7 economy: A comparison of children in day care and day and night care. *Childhood*, 24 (4), 453-469.

Siippainen, A. (2019). Kurahousukapina: lapset vuorohoidon arkea muokkaamassa. *Ruusupuiston kärkiuutiset*. Saatavilla osoitteessa: <https://peda.net/jyu/ruusupuisto/uutisarkisto/1-2019/3>